

GÖTEBORGS UNIVERSITET
LITTERATUR, IDÉHISTORIA OCH RELIGION

En studie av det kvinnliga berättandets
begränsningar och möjligheter
i Inger Edelfeldts novell ”Riktig kärlek”.

A study of female narration;
limitations and possibilities,
in the short story “Riktig kärlek”
by Inger Edelfeldt.

Anna Björk

Termin: VT 2015
Kurs: LV1310, Uppsatskurs, 15 hp.
Nivå: Kandidat
Handledare: Cecilia Petterson

Abstract

Bachelor thesis in Literary Studies.

Title: A study of female narration; limitations and possibilities, in the short story "Riktig kärlek" by Inger Edelfeldt.

Author: Anna Björk

Semester and year: Spring term 2015

Department: The department of literature, history of ideas and religion at the University of Gothenburg.

Supervisor: Cecilia Pettersson

Examinator: Eva Borgström

Key words: Inger Edelfeldt, Riktig kärlek, Gérard Genette, Sandra Gilbert, Susan Gubar, Ingrid Holmquist, Yvonne Hirdman, Michel Foucault, Carin Holmberg, Judith Butler, Anthony Giddens, literary studies, gender studies, feminism

Summary: The focus of the essay is to study aspects of female narration in the short story "Riktig kärlek" in the short story collection *Riktig kärlek* by Inger Edelfeldt. These aspects will also be contextualized using theories of literary studies, gender studies, feminism and sociology. The specific perspective of women as members of a sociological group in society will be considered, in regard to its limitations and possibilities, as it can be a possible source of inspiration in large. The historical background in the beginning serves as a framework for the analysis in the third part of the essay. Gérard Genette's theory of narratology in *Narrativ Discourse: An Essay in Method* and *Narrative discourse revisited* is used to analyse the narratological structure of the short story. Carin Holmberg's and Judith Butler's theories and studies, the first in *Det kallas kärlek: en socialpsykologisk studie om kvinnors underordning och mäns överordning bland unga jämställda par* and the second in *Genustrubbel: feminism och identitetens subversion*, are used for a perspective of gender studies. Sandra Gilbert's and Susan Gubar's theory of literary studies in *The Mad Woman in the Attic: the Woman Writer and the Nineteenth-Century Literary Imagination* is used for analyzing conditions for female narration and creativity. Michel Foucault's theory of truth and discourses in the book *Diskursernas kamp* is used to contextualize the narrative and Edelfeldts narratological choices.

Innehållsförteckning

1. Introduktion	1
1.1 Inledning	1
1.2 Syfte	2
1.3 Material	2
1.4 Metod	2
1.5 Tidigare forskning	3
1.6 Historisk bakgrund	4
2. Teori och begrepp	6
2.1 Genus, kärlek och sanning	6
2.2 Kvinnor och litteratur	9
2.3 Teori och begrepp för narrativanalys	10
3. Analys	11
3.1 ”Riktig kärlek” – en narrativanalys	11
3.2 ”Riktig kärlek” och genus	13
3.3 ”Riktig kärlek”, kvinnor och litteratur	17
3.4 Ett sätt att betrakta Edelfeldts verk	22
3.5 ”Riktig kärlek”, sanning, kunskap och kreativitet	28
4. Avslutande diskussion	30
5. Källförteckning	32
5.1 Tryckta källor	32
5.2 Digitala källor	33

1. Introduktion

1.1 Inledning

Inger Edelfeldts novellsamling *Riktig kärlek* består av tolv noveller varav novellen ”Riktig kärlek” är en av de kortaste. Den är skriven helt ur det kvinnliga, i texten ej namngivna, berättarjagets perspektiv och bygger på ytterst kortfattade skildringar av mellanmänniska händelser samt jagets reflektioner kring dessa.¹ Edelfeldt återkommer i *Riktig kärlek* liksom i sitt författarskap i stort till marginaliserade människor och marginaliserade sidor hos människor som har i samhället mer normala livssituationer.² Novellen ”Riktig kärlek” är utifrån mänsklig förståelse av tillvaron samt i förhållande till sitt sociologiska, historiska och litteraturhistoriska sammanhang litteraturvetenskapligt intressant. Dess tema med sökandet efter kärlek och strävan efter att förstå kärlekens väsen är så centralt inom konst och litteratur att det kan betraktas som allmänmänniskt. I fråga om novellen ”Riktig kärlek” kan man se samband mellan detta tema och vissa begränsningar som ännu finns för kvinnor att uttrycka sig som subjekt. Den kvinnliga självbildens begränsningar har studerats i forskning som tar upp andra av Edelfeldts verk. Novellen ”Riktig kärlek” har emellertid vissa narratologiska egenskaper som öppnar för nya perspektiv.

I flera av Edelfeldts verk får läsaren följa med in i hemliga världar som de litterära karaktärerna håller dolda och skyddade från dömande blickar influerade av samhällets konformistiska normer.³ Novellen ”Riktig kärlek” skiljer sig från dessa stundtals besynnerliga upptäcktsfärder. Istället för att medvetet eller omedvetet bryta mot samhällets normer följer novellens berättarjag inom sig de tankespor som normerna ger upphov till. Hon följer när dessa underförstådda regler styr och ställer, delar upp och formar hennes syn på tillvaron.⁴ Genom skildringen av berättarjagets prövande sätt att betrakta ställer Edelfeldt läsaren inför jagets situation, inre tillstånd och tankar kring dessa.

De andra novellerna i novellsamlingen *Riktig kärlek* är uppbyggda med ett anslag som inleder ett skeende. I detta avseende är novellen ”Riktig kärlek” annorlunda. Här finns ett anslag men inget successivt händelseförlopp följer. Olika händelser och förhållanden skildras kortfattat men berättarjaget övergår genast från dessa till reflektioner som utgår från och

¹ Inger Edelfeldt, *Riktig kärlek*, (Stockholm, 2001) s. 165-173.

² Lena Kjersén Edman, *Systrar – 25 kvinnliga författare från dåtid till nutid*, (Lund, 2001) s. 127- 133.

³ Ibid. s. 127-132.

⁴ Edelfeldt, s. 165-173.

återkommer till frågan om vad riktig kärlek är och hur en kvinna kan finna och bestående få uppleva sådan. I de andra novellerna byggs successiva förlopp upp som växlar mellan att följa yttre händelser och karaktärernas själsliv. I novellen ”Riktig kärlek” leds läsaren återkommande genom textens uppbyggnad från mer fragmentariskt skildrade yttre sammanhang in mot ett tillstånd av reflektion kring dessa.⁵

1.2 Syfte

Uppsatsens syfte är att undersöka aspekter av kvinnligt berättande i novellen ”Riktig kärlek”. Kvinnans situation och möjligheter att uttrycka sig litterärt och som människa kommer i detta sammanhang även att beaktas. Vilken betydelse har novellens narratologiska uppbyggnad i förhållande till temat med sökandet efter kärlek och kunskap om kärlekens väsen? Vilken innebörd kan det ha att berättarjaget återkommer till detta inre sökande medan ytterst lite händer på berättelsens yttre mellanmännsliga plan? Hur kan novellen förstås utifrån genusvetenskaplig teori, feministiskt sammanhang, Michel Foucaults diskursteori och Anthony Giddens tankar om den rena relationen? Har novellen ”Riktig kärlek” litterära egenskaper som gör att den även kan förstås i förhållande till zenbuddhismens koantexter? Vad kan analys av novellen utifrån dessa aspekter ge för bild av kvinnors möjligheter till kreativitet och utrymme att uttrycka sig genom berättande?

1.3 Material

Novellen ”Riktig kärlek” valdes som material för denna uppsats utifrån sina teman och sin speciella narratologiska struktur. Novellen valdes även utifrån sina beröringspunkter med sociologi med avseende på genus och feminism samt sökandet efter och förståelsen av kunskap i vårt samhälle. ”Riktig kärlek” väcker i förhållande till dessa områden intressanta frågor som kan undersökas med hjälp av litteraturvetenskaplig teori och i förhållande till litteraturhistoriskt sammanhang.

1.4 Metod

Utifrån mina frågeställningar kommer jag att undersöka användandet av tid och novellens övriga narratologiska uppbyggnad. Denna analys kommer sedan att kombineras med en

⁵ Edelfeldt, s. 165-173.

analys utifrån genusvetenskaplig teori, feminism samt traditionella sätt att söka och förstå kunskap och sanning. Dessa aspekter kommer i sin tur även betraktas i förhållande till det zenbuddhistiska användandet av koantexter. Feministisk litteraturteori och genusvetenskaplig teori kommer att användas för att undersöka det kvinnliga berättarsubjektets situation och möjligheter att uttrycka sig. Utifrån ett sociologiskt och socialpsykologiskt betonat perspektiv där kvinnor och män betraktas som grupper i samhället kommer underordning utifrån genus, normer och samhällsstrukturer att tas med i bilden för en mer sammansatt förståelse av berättarjagets situation och tillstånd.

1.5 Tidigare forskning

Eftersom det inte finns någon tidigare forskning som tar upp just novellsamlingen *Riktig kärlek* eller novellen med samma namn har jag läst arbeten som undersöker andra verk av Edelfeldt. Avhandlingarna *De mörka labyrintherna: Gotiken i litteratur, film, musik och rollspel*, *Ett flicklaboratorium i valda bitar: Skeva flickor i svenskspråkig prosa från 1980 till 2005* och *Frigjord oskuld: Heterosexuellt mognadsimperativ i svensk ungdomsroman* behandlar alla bland annat verk av Edelfeldt. För denna uppsats har de två sista varit av störst intresse då de har mest gemensamt med inriktningen hos mitt analysarbete. Den första av de två har varit inspirerande att läsa som fördjupning i fråga om litterär gestaltning av hur flickor förhåller sig till att begränsas utifrån sin förväntade genustillhörighet under uppväxten.⁶ Den andra har gett en inblick i hur förväntningar utifrån genus och förväntat begär påverkar både flickors och pojkars utveckling i tonåren och hur detta uttrycks litterärt.⁷ Tillsammans har de hjälpt mig att tydligare se de strukturer som novellen ”Riktig kärlek” på sitt kortfattade och stundtals fragmentariska sätt berör och förhåller sig till.

En annan text som varit viktig i sammanhanget är Ingrid Holmquists kapitel ”Den ’rena’ relationen och kvinnofrigörelsen: Om Inger Edelfeldt, Anthony Giddens och senmoderniteten” ur boken *Genusvetenskapliga litteraturanalyser*. I detta kapitel gör Holmquist en läsning av Edelfeldts verk *Kamalas bok* och *Det hemliga namnet* utifrån Anthony Giddens teorier om kärlek och sexualitet i det senmoderna samhället. I fråga om *Kamalas bok* tar Holmquist med aspekter som kön, klass och det kapitalistiska samhällets kommersialisering av sociala relationer i sin analys. Hon har här ett mycket vidare perspektiv än analysen i denna uppsats

⁶ Maria Margareta Österholm, *Ett Flicklaboratorium i valda bitar: skeva flickor i svenskspråkig prosa från 1980 till 2005*, (Årsta, 2012).

⁷ Mia Franck, *Frigjord oskuld: Heterosexuellt mognadsimperativ i svensk ungdomsroman*, (Åbo, 2009).

där jag koncentrerar mig på aspekter av maktförhållanden kopplade till kön. Analysen av *Det hemliga namnet* ligger närmare min då den är mer koncentrerad kring dynamik i parförhållanden kopplad till kön.⁸ Även om ingen av analyserna behandlar samma material som denna uppsats har det varit intressant att se hur Holmquist använder Giddens teori och ta del av hennes resultat.

I kapitlet ”Flickan och monstret: Om Inger Edelfeldt, Gilbert och Gubar och postmoderna freaks” ur boken *Tilltal och svar: Studier tillägnade Beata Agrell* använder sig Holmquist av Sandra Gilbert och Susan Gubars bok *The Mad Woman in the Attic: the Woman Writer and the Nineteenth-Century Literary Imagination* och deras teori om det kvinnliga subjektets kluvenhet i motsatsparen ängel och monster för att analysera *Kamalas bok*.⁹ Detta teoretiska verk kommer att användas också för analysen av novellen ”Riktig kärlek” i denna uppsats för att undersöka förutsättningar och begränsningar för kvinnors kreativitet samt hur detta gestaltas litterärt.

1.6 Historisk bakgrund

Kvinnor har genom historien i stor utsträckning haft den viktiga uppgiften att bära, föda och ta hand om barn. Detta och annat arbete i den privata sfären har emellertid inte traditionellt stått i fokus för historieskrivningen som i stor utsträckning fokuserat på statshändelser samt kungahusens och de övre samhällsskiktens angelägenheter och projekt. När kvinnor brutit mot normen och utfört bedrifter i den offentliga sfären utanför hemmet har detta ofta förringats och med tiden glömts bort i förhållande till den befästa bilden av att männen ensam haft ansvar för och förmåga att påverka denna sida av tillvaron.

I samband med industrialismens genomslag började kvinnorna få förvärvsarbete men de hade inte tillgång till utbildning vid läroverk, universitet eller som lärlingar. Genom kvinnors (och även mäns) gemensamma arbete för förändring har samhället fram till våra dagar förändrats väldigt mycket i dessa avseenden bland annat i fråga om kvinnors rätt till utbildning, rätt att äga egendom, rösträtt, rätten till sin egen kropp, en mängd diskriminerande lagar och samhällsstrukturer. Målet för dagens politiska arbete kan nu i olika frågor uttalat få

⁸ Ingrid Holmquist, ”Den ’rena’ relationen och kvinnofrigörelsen: Om Inger Edelfeldt, Anthony Giddens och senmoderniteten” i Åsa Arping, Anna Nordenmar (red.) *Genusvetenskapliga litteraturanalyser*, (Lund, 2010) s. 179-194.

⁹ Ingrid Holmquist, ”Flickan och monstret: Om Inger Edelfeldt, Gilbert och Gubar och postmoderna freaks” i Jenny Bergenmar, Mats Jansson, Johanna Lundström Gondouin & Mats Malm (red.), *Tilltal och svar: Studier tillägnade Beata Agrell*, (Stockholm, 2009) s. 46-55.

vara jämställdhet så att kvinnor och män kan få likvärdiga rättigheter, skyldigheter och möjligheter.

När kvinnohistoria började skrivas på 1970-talet ville man lyfta fram de människor av kvinnligt kön som historikerna tidigare bortsett från. Detta gjorde att historiens fokus på vissa sidor av samhällslivet och vissa samhällsklasser belystes. Kvinnors uppgift som mödrar och deras arbete i den privata sfären föll utanför historiens ramar och deras bidrag i det offentliga samhällslivet var förstås långt mindre än männens på grund av diskriminerande utestängning och uteslutning. Vad säger det om ett samhälle och dess historiska självuppfattning att den viktiga uppgiften att bära, föda, ta hand om och utveckla dess helt nya medborgare länge fått utföras helt utan formell betalning för att sedan i stor utsträckning ignoreras av historikerna? Frågan kan tyckas ligga nära till hands men jag kommer inte att försöka besvara den här då den ligger utanför denna uppsats syfte och mer på historians och filosofins område än på litteraturvetenskapens.

När man läser historia med fokus på de kvinnliga medborgarna och ur deras perspektiv kan det vedertagna och självklara komma att synliggöras. Det kan därmed på ett djupgående sätt ifrågasättas och på nya sätt studeras samt gestaltas. Kvinnors erfarenheter och traditionella uppgifter får denna inverkan eftersom de historiskt tagit hand om arbete som utförts utanför det offentliga samhällets i skrivna ord mer utförligt formulerade och dokumenterade sfär.¹⁰ När detta arbete innefattar väldigt unga barn kan det ju till och med periodvis bygga helt på ordlös kommunikation då mycket unga barn ännu inte har ett ordbaserat språk. Dessa aspekter av kvinnors historiska situation, kunskap och arbete anser jag är litteraturvetenskapligt intressanta. De kommer att utgöra en bakgrund till mitt analysarbete och vara en av utgångspunkterna för min förståelse och tolkning av detta.

¹⁰ Yvonne Hirdman, *Kvinnohistoria: om kvinnors villkor från antiken till våra dagar*, (Stockholm, 1992) s. 7-13, 127-134, 150, 208, 215.

2. Teori och begrepp

2.1 Genus, kärlek och sanning

Att främst manliga historiker har fokuserat på några av männen i samhällets erfarenheter har resulterat i en viss sorts historiskt material men att utbildning och forskning bedrivits på detta sätt har även andra konsekvenser. Michel Foucault beskriver i *Diskursernas kamp* hur ett samhälles syn på sanning är nära förbunden med formen för vetenskaplig diskurs och därmed med de sammanhang där denna uppstår:

I samhällen som våra har "sanningens politiska ekonomi" fem historiskt betydelsefulla drag: "sanningen" är centrerad kring formen för vetenskaplig diskurs och de institutioner som producerar den; den undergår konstant ekonomisk och politisk stimulans (behov av sanning såväl för den ekonomiska produktionen som för den politiska maktutövningen); den blir i diverse former föremål för ofantlig spridning och konsumtion (den cirkulerar i utbildnings- och informations-apparater som trots strikta begränsningar har en betydande räckvidd i vårt samhälle); den produceras och förs vidare under visserligen inte exklusiv men dominerande kontroll av stora politiska eller ekonomiska apparater (universitet, armé, tidnings- och förlagskoncerner, media); och den blir slutligen föremål för omfattande debatt och samhällelig konfrontation ("ideologisk" kamp).¹¹

Av alla de aktörer som Foucault nämner som formar vår syn på sanning i olika sammanhang är alla sådana som historiskt grundlagts och utarbetats av män. Kvinnor har hävdats sina rättigheter som samhällsmedborgare och alltmer blivit hörda men de samhällsorgan som dagens kvinnor har rätt att verka inom är alla från början formade utifrån några av samhällets mäns syn på tillvaron. Det innebär att kvinnor fortfarande får sitt arbete och sina åsikter värderade utifrån ett manligt och ibland även patriarkalt färgat system för förståelse. Foucault beskriver vidare diskursen som "inte bara en yta att fästa tecken på, den är en operator."¹² Det är alltså själva sättet att tänka, inte bara vad man tänker, som några av samhällets män genom omfattande arbete under långt tidsspann utarbetat och som kvinnor och olikänkade män nu har att förhålla sig till. Sådana strukturer är förstås svåra att ställa sig utanför om man samtidigt vill vara tillgänglig, bli förstådd och påverka samhällsgemenskapen.

En litterär författare kan genom sina verk ge upphov till en ny tradition vilket Foucault nämner Ann Radcliffe som ett exempel på. Hennes författarfunktion överskrider hennes egna verk i den meningen att hon genom sin förebild och sina principer möjliggör det tidiga 1800-talets skräckroman. En skönlitterär författare eller författarinna kan alltså tillföra något så unikt att en ny kategori eller underkategori litteratur uppkommer. Men vår konstruktion och förståelse av författarfunktionen har ändå nära samband med det samhällssystem

¹¹ Michel Foucault, *Diskursernas kamp*, (Stockholm, Symposion 2008) s. 177.

¹² Ibid. s. 182.

som ”innesluter, bestämmer och sammanfogar diskursernas universum”¹³. Varje samhälle kan sägas ha sin egen sanningsregim som styr vilka typer av diskurser det godtar och använder som sanning.¹⁴ I ett samhälle vars institutioner, forskning och därmed diskurser formats av några av männen utifrån manliga erfarenheter kommer texter skrivna av sådana män utifrån manliga erfarenheter att ligga närmare hur en text förväntas vara. Därmed uppfattas dessa texter oftare som allmängiltiga än texter skrivna av till exempel kvinnor. Vad man ser i sitt sökande är bland annat en följd av vem som har trampat upp stigarna kan man säga. Jag kommer att använda mig av Foucaults diskursbegrepp för att förstå novellen ”Riktig kärlek” med dess narratologiska uppbyggnad i sitt sammanhang i samhället med dess traditioner av hur vi formulerar oss om och förstår tillvaron

Judith Butler skriver i *Genustrubbel: feminism och identitetens subversion* att ”’personer’ helt enkelt bara blir begripliga genom att tilldelas genus i enlighet med igenkännliga mönster för genusbegriplighet”.¹⁵ Att följa förväntningar kopplade till det egna könet och det genus man förväntas uttrycka är enligt henne inte enbart kopplat till kärlek och sexualitet, det är en förutsättning för i stort sett all mellanmänsklig kommunikation. Det är en förutsättning för att kvinnor och män i en övervägande heteronormativ miljö ska bli sedda, lyssnade på och förstådda. Om man identifierar sig som heterosexuell förväntas man uppvisa vissa könsspecifika karaktärsdrag och ha begär till det motsatta könet som tar sig vissa förväntade uttryck.¹⁶

Carin Holmberg undersöker i sin avhandling *Det kallas kärlek: en socialpsykologisk studie om kvinnors underordning och mäns överordning bland unga jämställda par* olika aspekter av hur kvinnor underordnas och underordnar sig i förhållande till sina manliga partners i heterosexuella parrelationer. Det är en process där båda deltar. Kvinnor får under uppväxten lära sig att ta liten plats och män får lära sig att ta mer. I en parrelation kan mannen få bekräftelse på detta dominansförhållande till hans fördel i förhållande till en specifik kvinna. I linje med sin inlärd genusbetingade självbild ger mannen kvinnan mindre gensvar när hon tar initiativ till diskussioner än när det är tvärt om. Mannen anses av dem båda vara den som är mer rationell och har större förmåga att se verkligheten. De båda i paret litar mer på hans omdöme än på hennes och kvinnan tenderar i större utsträckning att godta hans normer och värderingar. Kvinnan ger i viss utsträckning sin manliga partner företräde när det

¹³ Foucault, s. 91.

¹⁴ Ibid. s. 91-92, 177.

¹⁵ Butler, *Genustrubbel: feminism och identitetens subversion*, (Göteborg, 2007) s. 67-68.

¹⁶ Ibid. s. 67-68.

gäller att definiera verkligheten. Som ett tecken på hans överordnade position anstränger hon sig även mer för att förstå honom än han gör för att förstå henne. Detta kallar Holmberg för asymmetriskt rollövertagande.¹⁷

Ingrid Holmquists läsningar av Inger Edelfeldts böcker *Kamalas bok* och *Det hemliga namnet* i förhållande till teorier om kärlek och sexualitet i det senmoderna samhället utvecklade av sociologen Anthony Giddens berör bland annat den moderna människans individualiseringsprocess. Giddens menar att individen skapar social verklighet utifrån sitt specifika sociala och kulturella sammanhang, att människan ständigt ifrågasätter och prövar utifrån modernitetens uppbrott från traditioner, institutioner och normer. Valmöjligheterna är emellertid begränsade på grund av sociala strukturer som kön, klass och etnicitet även om Giddens ser dessa som mindre tvingande än tidigare. Han menar vidare att den ökande jämlikheten i samhället har lett till en ny sorts kärleksförhållande som han benämner den rena relationen. Denna relation är ren eftersom den bara är inriktad på sig själv till skillnad från i äldre tider då äktenskap, barnalstring och ekonomi stod i fokus. Denna typ av relation ingås ”på grundval av vad var och en kan få ut av ett varaktigt förhållande med den andra” för att endast bestå så länge som den ger så mycket tillfredsställelse att båda parter vill fortsätta relationen.¹⁸

Giddens bortser avsiktligt från uppenbara konkreta hinder för denna typ av relation för att koncentrera sig på dess möjligheter. Ett av dess utmärkande nya drag är en typ av sammanflödande kärlek. Istället för att bygga på sexuell attraktion utifrån könsskillnader sätter den jämlikt sexuellt och emotionellt samliv i centrum. Giddens menar att kvinnor ofta har större erfarenhet av intima relationer och därför på detta område har ett försprång gentemot män som generellt sett behöver arbeta mer på dessa egenskaper. En ren relation kan motverka känslor av tomhet och meningslöshet som blivit mer vanligt förekommande i samband med modernitetens genombrott. Sexualiteten kan sättas under press om den innebär ett sorts tvångsmässigt sökande efter perfektion men den kan också utgöra en möjlighet till transcendens och överskridande av befintliga begränsningar.¹⁹

¹⁷ Carin Holmberg, *Det kallas kärlek: en socialpsykologisk studie om kvinnors underordning och mäns överordning bland unga jämställda par*, (Göteborg, 1993) s. 16-18, 45, 187-190.

¹⁸ Holmquist, 2010, s. 180-181.

¹⁹ Ibid. s. 181-183.

2.2 Kvinnor och litteratur

I *The Mad Woman in the Attic: the Woman Writer and the Nineteenth-Century Literary Imagination* tecknar Sandra Gilbert och Susan Gubar en modell för förutsättningarna för kvinnors litterära skapande. De tar inspiration av kritikern Harold Blooms teori om det litterära faderskapets och den litterära influensens vånda och tecknar för kvinnor författarskapets vånda. Långt färre kvinnor än män har genom historien varit litterärt aktiva och Bloom iakttar att kvinnor därför i större utsträckning kan sakna förebilder av sitt eget kön. På grund av detta kan det för en skrivande kvinna, i synnerhet längre tillbaka i tiden, snarare än vem hon ska välja till förebild bli en fråga om hon ska våga sig på att skriva överhuvudtaget.

Detta beror även delvis på att den kreativa verksamheten och skaparrollen historiskt är starkt förknippad med det manliga könet och även i en yttersta förlängning med Gud identifierad som man. Detta gör enligt Gilbert och Gubar att det är mycket svårare för kvinnor att ägna sig åt skapande än män som har fler och mer välkända förebilder till och med på det gudomliga planet. De patriarkala krafterna i samhället har historiskt sett haft en syn på kvinnligt skapande som en förmedling av stoff som andra tillhandahållit kvinnan utifrån. Historiskt kan detta synsätt knytas till den i äldre tider vedertagna uppfattningen att embryot placeras i livmodern av mannen vid befruktningen. Kvinnan är enligt detta forna synsätt inget annat än ett sorts förvaringskärl för mannens barnalstrande. I konsten har kvinnan vidare fungerat som musa till inspiration för den manlige konstnären eller som objekt för att uttrycka hans konstnärliga visioner. När en kvinna själv ägnar sig åt skapande uppstår en spänning mot kvinnors redan etablerade roller vilket Gilbert och Gubar anser vara orsaken till de splittrade och kluvna kvinnoporträtt som finns i litteratur skriven av kvinnor. De lyfter fram Charlotte Brontës *Jane Eyre* som ett exempel. I verket ser de hur den vuxna kvinnan i de vardagliga rummen och den vardagliga sfären övervägande tecknas som förnuftig och kontrollerad medan hon i textens undangömda rum och dimensioner tecknas som galen och utlevande. Här är hon dold och skyddad från konformistiska dömande blickar.

Spänningen mellan det kvinnliga skapandet och kvinnans förväntade roller ger upphov till en text med flera lager då den på ytan anpassar sig efter de patriarkala krafternas normer. Här bestraffas de kvinnor som bryter mot normens bud. Dold bakom denna yta har texten emellertid andra lager som skildrar den kvinnliga författarens kamp för själslig och ibland

även kroppslig överlevnad. Till det som enligt denna modell döljs under ytan hör kvinnans egna inifrån kommande subjektiva ambition, vrede, aggressivitet och sexualitet.²⁰

Gilberts och Gubars tankar om kvinnligt skapande formulerades för flera årtionden sedan och tar upp verk skrivna på 1800-talet.²¹ Kvinnors situation i samhället har förstås förändrats väldigt mycket sedan dess. Spår av förr mer formella och uttalade nedtystande marginaliserande strukturer kan emellertid ses i Holmbergs avhandling som visar på att kvinnans uppfattning av verkligheten inte ses som lika väsentlig och korrekt som mannens. Kvinnor fostras fortfarande till underordning av grupperna män och kvinnor som övervägande utifrån samhällets normer sätter män främst. Kvinnor förutsätts prioritera mäns verklighetsuppfattning och i större utsträckning ägna sig åt att tolka och förstå mannen.²²

2.3 Teori och begrepp för narrativanalys

För den narratologiska analysen kommer Gérard Genettes begrepp ”diégès”, vilket beskrivs som ”the universe in which the story takes place”, att användas.²³ Både Genette och Erich Auerbach i sin bok *Mimesis: Om verklighetsframställningen i den västerländska litteraturen* iakttar vidare att minnen kan sägas vara omnitemporala i förhållande till huvudberättelsens tid. Minnena har sitt eget tidsflöde vid sidan av det i övrigt dominerande.²⁴ Även Genettes begrepp analeps, det vill säga tillbakablickande, och proleps, som innebär förebådanden, är användbara för att analysera hur Edelfeldt i ”Riktig kärlek” narratologiskt använder sig av tid.²⁵

För att ytterligare teckna en strukturerad bild av berättandet kommer jag även att använda mig av två egna begrepp: inre sfär, som avser människans själsliv och psyke, och yttre mellanmänniskt plan, som jag använder för att benämna den del av livet som sker mellan människor genom interaktion och socialt liv.

²⁰ Gabriella Åhmansson, *Det skapande barnets kamp för att överleva* i Maria Nikolajeva (red.), *Modern litteraturteori och metod i barnlitteraturforskningen*, (Stockholm, 1992) s. 137-139.

²¹ Åhmansson, s. 137.

²² Holmberg, s. 45, 187-190.

²³ Gérard Genette, *Narrative Discourse Revisited*, (Ithaca N. Y. 1988) s. 17.

²⁴ Gérard Genette, *Narrative Discourse: An Essay in Method*, (Ithaca N. Y. 1983) s. 70.

²⁵ *Ibid.* s. 48-79.

3. Analys

3.1 "Riktig kärlek" – en narrativanalys

Novellen "Riktig kärlek" inleds med meningen "Ibland tänker jag, och folk har sagt det åt mig, att för att få lite reda i tankarna borde man skriva ner dem".²⁶ Med de orden låter novellens kvinnliga berättarjag oss veta att denna tanke är återkommande. Minnet av den återkommande tanken är dessutom omnitemporalt på det sätt som Genette menar att minnen är.²⁷ Det inledande stycket utgör en analeps, ett slags kort återblickande mot alla de tillfällen då berättarjaget haft denna tanke. Hon minns att hon ibland tänker. Meningen är skriven i presens och eftersom detta tempus även används i historisk form kan tänkandet ha förekommit när som helst i tiden från det att berättarjaget i novellens diégès kunnat formulera denna tanke fram till att orden kommer till. Det är förstås också möjligt att tanken om att skriva för att "få lite reda i tankarna" kan återkomma efter detta tillfälle eftersom inget i texten motsäger detta. Berättarjaget följer olika minnes- och tankeslingor och undersöker de frågor hon ställer sig men kommer inte fram till några konkret svar på huvudfrågan om vad riktig kärlek är. Novelltextens väv består efter den inledande analepsen av fler korta analepser och även prolepser växlade med berättelsens nu. Gradvis växer en uppbruten, alternerande och stundtals fragmentarisk narratologisk väv fram.²⁸

Novellen tar form av en sorts inbjudan till dialog dels mellan berättarjaget och olika upplevda normer samt deras företrädare i texten, dels med förmodade läsare eller möjligen åhörare. Berättarjaget kommunicerar nämligen med någon form av publik som på ett ställe i texten direkt tilltalas i samband med berättarjagets tankar kring sina tidigare relationer med män: "När en av dem valde en rundare tjej trodde jag att jag var för mager, en annan gång att jag var för fet. Ni märker ju hur det låter."²⁹ På ett annat ställe inbjuder berättarjaget till medhåll: "jag tänker fortsätta tro att det finns riktig kärlek även om det kan göra väldigt ont ibland, eller hur. Att tänka på sånt som finns men som man inte tycker att man har."³⁰ Flera öppna frågor ställs också i texten som ibland och ibland inte bemöts av berättarjaget. Normerna kommer till uttryck genom den väninna som nämns i texten samt genom berättarjagets minnen av och tankar kring folks reaktioner och hennes tidigare erfarenheter med män i olika sammanhang. Berättarjaget har även egna inre förväntningar att förhålla sig

²⁶ Edelfeldt, s. 165.

²⁷ Genette, s. 70.

²⁸ Edelfeldt, s. 165-173.

²⁹ Ibid. s. 166.

³⁰ Ibid. s. 173.

till. Bilder av hur tjejer eller killar är, vad riktig kärlek gör med en människa och vad man mer generellt kan eller inte kan göra i olika sammanhang.³¹

Eftersom novellen ”Riktig kärlek” är en del av en novellsamling påverkas förstås läsarens intryck av texten av dess sammanhang i förhållande till de övriga texterna. Var och en av de sju novellerna som kommer innan ”Riktig kärlek” och även de fyra som kommer efter bygger på ett successivt sammanhållet händelse- eller upplevelseförlopp knutet till en eller flera tidpunkter och fysiska platser i respektive berättelses diégès. De är alla uppbyggda kring denna återkommande struktur vilket gradvis bygger upplevda förväntningar inför nästa text. Novellsamlingens andra novell ”Lösningen” börjar med orden ”En man ligger sömnlös om natten och funderar över konceptet badrumsinredningar i ett större perspektiv. Försöker i alla fall.”³² Denna inledning påminner om inledningen i ”Riktig kärlek” i det avseendet att en karaktär inom sig funderar över tillvaron även om berättarperspektivet är ett annat. Likheten upphör emellertid snart och ”Lösningen” utvecklar sig i linje med den återkommande strukturen.³³

Om novellerna läses efter varandra som de är placerade i samlingen blir ”Riktig kärlek” efter sju besläktade noveller ett tydligt avbrott i det förväntade. Novellens inledning påminner om ”Lösningens” men sedan händer något. Det händer närmare bestämt nästan ingenting åtminstone inte på det yttre mellanmännskliga planet som endast mycket kortfattat stundtals glimtar fram. Här utvecklar sig inget sammanhållet övergripande successivt förlopp. Ingen av novellens händelser är heller knuten vare sig till någon fysisk plats eller till någon viss tid i berättelsens diégès. Det är lätt att föreställa sig hur överväldigande en mycket lång sådan här alternerande uppbruten ibland fragmentarisk text skulle te sig. Folk säger åt berättarjaget att hon borde skriva ner sina tankar. Detta innebär förmodligen att fler än en person säger så, om berättarjaget inte generaliserar en enskild kommentar, men vi får inte veta vilka de är och inte heller var, när eller hur ofta det sker. Väninnan säger att berättarjaget måste sluta fundera så mycket över kärlek. Med en man vid namn Patrik försöker berättarjaget ändra för mycket på sig. Tillsammans med en annan man vid namn Alexander får hon uppleva hur han söker andra egenskaper hos en kvinna än de hon har. Dessa män tecknas som karaktärer ytterst kort och helt utifrån sitt begär och de begränsningar det innebär för berättarjaget.

³¹ Edelfeldt, s. 165, 166, 168, 169, 170.

³² Ibid. s. 25.

³³ Ibid. s. 25-43.

En sinnlighetskurs som väninnan lockat med henne på nämns också. Denna händelse knyts inte heller vare sig till någon särskild tidpunkt eller konkret fysisk plats. Fokus övergår snabbt från berättarjagets minne av denna specifika händelse till tankar om denna typ av händelser och hur de brukar utspela sig. Så är det med alla händelser på det yttre mellanmännsliga planet. De är kort skildrade och övergår nästan omedelbart till kortare eller längre tankegångar i berättarjagets inre sfär. Då textens tänkande jag nuddar vid den yttre världen rör hon sig omedelbart inåt. Det är som om världen bränns, som om andra människor bränns, som om minnena eller berättarjagets bilder av dessa bränner när tanken nuddar vid dem och jaget drar sig tillbaka inåt mot sitt eget begrundande.³⁴

I slutet kommer berättarjaget fram till att hon ”tänker fortsätta tro att det finns riktig kärlek även om det kan göra väldigt ont ibland, eller hur. Att tänka på sånt som finns men som man inte tycker att man har.”³⁵ Hon menar emellertid vidare att ”om ingenting var svårt skulle man väl inte få lust att göra nåt överhuvudtaget, då skulle man ju bara sitta där. Jag menar i största allmänhet.”³⁶ Detta slutliga förhållningssätt öppnar för att fler tankegångar av liknade slag kan uppkomma ibland även i framtiden i samband med nya variationer av ihågkommandets omnitemporala tanke på att skriva för att ”få lite reda i tankarna”.³⁷

3.2 ”Riktig kärlek” och genus

Holmberg skriver i sin avhandling om hur flickan fostras till kvinna i ett samhälle där normer kopplade till kön och förväntat överensstämmande genusuttryck begränsar hur hon får känna begär och vad hon som människa av sig själv och andra tillåts förverkliga hos sig själv.³⁸ Det är inte en miljö som uppmuntrar ett förutsättningslöst sökande efter svaret på frågan om vad riktig kärlek är. ”Man kan ju inte bara acceptera allt, eller kan man det?”³⁹ frågar sig berättarjaget i ”Riktig kärlek” och hennes återkommande tankar kring sina upplevelser av och förväntningar på kärleken talar för att hon inte tycker att man kan göra detta. Hon upplever vidare att längtan efter den riktiga kärlek som hon försöker teckna konturerna av är en del av den drivkraft som får henne att inte bara ”sitta där” uppgivet ”så där i största allmänhet”.⁴⁰

³⁴ Edelfeldt, s. 165-173.

³⁵ Ibid. s. 173.

³⁶ Ibid. s. 173.

³⁷ Edelfeldt, s. 165.

³⁸ Holmberg, s. 16-18, 45, 187-190.

³⁹ Edelfeldt, s. 165.

⁴⁰ Edelfeldt, s. 173.

Nära mitten av novellen säger berättarjaget i ”Riktig kärlek” att ”Jag skulle älska att träffa en riktigt sinnlig man.”⁴¹ Just innan har hon frågat sig varför det är så få män på den typ av sinnlighetskurs som hennes väninna tagit med henne på. ”Är det för att de inte tror att sinnlighet kan läras ut, eller för att de tror att de redan har den eller kanske inte behöver den?”⁴² Män fostras i manssamhället generellt till att vara den dominanta och i överläge i förhållande till kvinnor.⁴³ Om de skulle gå en sinnlighetskurs baserad på kärleksenergi och intimitet i nära relationer skulle de enligt Giddens teori hamna i ett sammanhang och på ett område där kvinnor utifrån sina erfarenheter generellt har ett försprång i förhållande till dem. Detta skulle innebära att de går emot aspekter av det egna förväntade genusuttrycket som bland annat innebär dominans över kvinnor. Giddens menar att en utveckling som inkluderar känslornas område har potential att åstadkomma ”förändringar av stor allmän betydelse”, och att den rena relationen kan vara en del av detta.⁴⁴ Det är emellertid inte helt enkelt att uttrycka sig och handla tvärt emot det man erfarit och under lång tid fått bekräftat under uppväxten och som formar den identitet man har. Berättarjaget iakttar: ”Så kan de stackars längtande tjejerna åka runt på kurs efter kurs tills de inser att de bara träffar varandra där.”⁴⁵

De kvinnor som Holmberg studerar i *Det kallas kärlek* lever alla i parförhållanden. Djupintervjuerna och de analyser hon gör visar bland annat hur dessa kvinnor underordnar sig och godtar normer och värderingar som deras män har.⁴⁶ Eftersom berättaren i ”Riktig kärlek” i novellens nu inte har något förhållande utan summerar sina försök att anpassa sig efter olika mäns normer blir underordningen desto mer iögonenfallande. I olika perioder har denna kvinna trott att hon är för intelligent för männen. Eller kanske är hon för dum? Hon har funderat över om hon kanske är för mager. Eller är hon kanske snarare för fet för att få en man att trivas i hennes sällskap så mycket att de kan ha ett varaktigt förhållande. På väninnans inrådan försöker berättarjaget ändra sin inställning till kärlek för att senare överväga om hon inte istället borde försöka vara mer egensinnig och besvärlig. Just eftersom hon försöker komma på hur hon ska kunna anpassa sig för att tilltala män generellt blir hennes strävan tydligt absurd.⁴⁷ Hon formulerar i detta sammanhang för sig själv att ”alla män är egentligen olika och vill ha olika saker och det finns ingen formel för att få dem att stanna”.⁴⁸ Det är just

⁴¹ Ibid. s. 170

⁴² Ibid. s. 170.

⁴³ Holmberg, s. 16, 54.

⁴⁴ Holmquist, 2010, s. 182.

⁴⁵ Edelfeldt, s. 170.

⁴⁶ Holmberg, s. 79, 187-190.

⁴⁷ Edelfeldt, s. 165-173.

⁴⁸ Edelfeldt, s. 166.

denna spänning som synliggör det märkliga med normen av anpassning. En kvinna som anpassar sig lämpligt mycket efter *en* mans, sin manliga partners, vilja kan smälta in i samhället. En kvinna som enträget frågar sig hur hon ska kunna passa *alla* tänkbara mäns normer blir med sitt omöjliga projekt svår att förhålla sig till i ett samhälle färgat av kvinnors *dolda* underordning. Ett samhälle som egentligen uttalat varken eftersträvar eller ställer sig bakom denna underordning som vanligen döljs av dess medborgare då strukturerna skaver.⁴⁹

Berättarjaget kan inte sluta vända och vrida på det faktum att de förhållanden hon haft med män alla har upphört. Sin ängslighet för att duga och sin föränderliga anpassning upplever hon i tankarna som banal men hon går inte in i en uttalad feministisk analys av situationen. En sådan dimension hos berättelsen hade förändrat bilden av berättarjaget avsevärt. Istället inventerar hon olika normer som hon upplevt och försöker teckna en sammanhängande bild utifrån dem och i förhållande till andra erfarenheter. Hon kommer fram till att män generellt inte vill stå i skuggan av en kvinna som är ”mer intressant än de själva är i andras ögon.” och konstaterar att undantaget är skönhet: ”Vacker får man ju vara.”⁵⁰ Istället för att gå vidare med denna tankegång kring maktobalansen stannar berättarjaget vid skönhetsfenomenet och frågar sig om inte skönhet kan vara ett hinder för att bli sedd utifrån sina inre egenskaper? Hur mycket bör man framhäva sina yttre drag?⁵¹ Tankarna rör sig just nära vad som är tillåtet och otillåtet, passande och opassande för kvinnor i förhållande till de patriarkala normerna utan att dessa uttalat teoretiskt problematiseras.⁵²

Efter ett antal utvärderingar av sidor hos en kvinna som kan vara attraktiva eller oattraktiva för en man formulerar novellens tänkande kvinna för sig själv att ”ingen kille vill ju i längden bli sedd enbart som sexobjekt.”⁵³ Här går hon långt längre i sin hänsyn till en okänd eventuell manlig partner än hon någonstans uttryckligen går av hänsyn till sig själv.⁵⁴ Detta kan ses som en sorts utökad mer generell variant av det Holmberg kallar asymmetriskt rollövertagande. Hos Holmberg karaktäriseras detta av att kvinnan anstränger sig mer för att förstå mannen än han gör för att förstå henne i ett samhälle där både kvinnor och män värderar män högre.⁵⁵ Berättarjagets ensidiga fokus på vad männen tänker och vill ha kan ses ligga i linje med detta. En tydlig asymmetri kan ses i hur berättarjaget söker i sina inre hörn

⁴⁹ Holmberg, s. 187-190, 197-199.

⁵⁰ Edelfeldt, s. 167.

⁵¹ Ibid. s. 167.

⁵² Ibid. s. 165-173.

⁵³ Ibid. s. 168.

⁵⁴ Ibid. s. 165-173.

⁵⁵ Holmberg, s. 189, 190.

efter sätt som hon kan anpassa sig på för att behaga män samtidigt som hon påminner sig om att män förstås inte enbart vill ses som sexobjekt av en kvinna. Hos novellens jag finns en framglimtande medvetenhet om att människor kan vara utelämnade i nära relationer i fråga om att objektifiering och sexualisering kan osynliggöra och snarare leda till existentiell ensamhet än till en djupgående närhet. Men detta är inte en uttalat strukturerat analyserande feministisk medvetenhet utifrån kvinnors villkor och förutsättningar i samhället i stort.⁵⁶

På ett ställe menar berättarjaget att hon ibland kan önska att hon vore lesbisk. Då skulle hon kunna hitta möjliga kvinnliga partners på den typ av sinnlighetskurs hon tidigare nämnt. Bara någon mening senare konstaterar hon emellertid att hon säkert som lesbisk uteslutande skulle bli kär i heterosexuella kvinnor.⁵⁷ Detta är intressant dels utifrån Giddens teori om den rena relationen, dels i förhållande till att berättarjaget tänker igenom sina erfarenheter av heterosexuella parrelationer utan att göra en uttalat feministisk analys. Det hon verkar söka, eftersom hon som heterosexuell kvinna söker en man, är en man som påminner om en heterosexuell kvinna. Detta sammanfaller med Giddens teori där relationen inte främst bygger på attraktion knuten till könsskillnader, istället får och tar båda liknande ansvar för det känslomässiga sinnliga som kvinnor förut fått lov att dominera.⁵⁸

I ett stycke av texten resonerar berättarjaget kring ifall sökandet efter lycka kanske kan förenklas om man mer kan ”koncentrera sig på att försöka få häftigt sex?”⁵⁹ Hon frågar sig om detta kan vara ett sätt att slippa bli bitter när man blir gammal och ställer omedelbart följdfrågan om man kanske kan bli bitter i alla fall.⁶⁰ Här blir häftig sex snarare ett sorts medel för att hålla ihop som människa än ett sätt att överskrida sina begränsningar på det transcendentala sätt som Giddens beskriver som en del av den rena relationen.⁶¹

På ett annat ställe frågar sig berättarjaget om hon kanske ”letar efter nån som liksom är en spegling av mig själv. Nån som säger ja och amen till allt.”⁶² Denna tanke upplever hon i nästa mening som pinsam. I förhållande till rådande förutsättningar är det inte konstigt att hon skäms över att behöva spegling då uttalade normer för heterosexuella förhållanden påbjuder att det i första hand är kvinnan som ska spegla mannen. Berättarjagets känsla av att en man

⁵⁶ Edelfeldt, s. 165-173.

⁵⁷ Edelfeldt, s. 171.

⁵⁸ Holmquist, s. 183.

⁵⁹ Edelfeldt, s. 171.

⁶⁰ Ibid, s. 171.

⁶¹ Holmquist, s. 183.

⁶² Edelfeldt, s. 168.

som skulle spegla henne skulle säga ”ja och amen till allt” kan ses som en kontrastverkan som kommer av att det är mannens värderingar och världsbild som underförstått förväntas vara i fokus för det heterosexuella paret förståelse av och syn på tillvaron.⁶³

3.3 ”Riktig kärlek”, kvinnor och litteratur

I ”Riktig kärlek” säger folk till berättarjaget att skriva ned sina tankar. Hon misstänker att det kan bero på att de som säger så inte orkar lyssna på henne. Hennes väninna menar att hon ska ”sluta fundera så mycket över kärlek, för då kommer den liksom av sig själv”.⁶⁴

Berättarjaget frågar sig om inte detta är cyniskt: om ”bästa sättet att få ett glas vatten är att glömma bort att man är törstig?”⁶⁵ Från människor i sin omgivning får hon höra dels att hon borde skriva ned det hon tänker för att ”få lite reda i tankarna”, dels att hon borde sluta tänka så mycket. Hennes förmåga att analysera sina tankar ifrågasätts samtidigt som hon får en känsla av att orsaken till att folk vill att hon skriver ner tankar är att de ska slippa höra på.⁶⁶

Men hon fortsätter i alla fall att tänka. Det blir tankar. Det blir en text. Hon tänker tankarna till slut, till ett sorts resultat åtminstone för denna gång. Även om hon inte når de insikter och finner den riktiga kärlek som hon söker, som ryms i liknelsen ”att få ett glas vatten”, vägrar hon i alla fall att glömma bort att hon är törstig.

Hela novellen ”Riktig kärlek” är skriven ur berättarjagets perspektiv. Det förekommer konturer av andra personer men i de fall dessa presenteras sker det helt utifrån deras relation till jaget och hon övergår direkt till att skildra sina erfarenheter av och tankar utifrån dem. Utan att uttalat använda sig av feministiska eller genusvetenskapliga tankar om maktstrukturer mellan könen försöker hon genom att ställa normer hon har inom sig mot andra livserfarenheter pröva sig fram till en egen teori om vad riktig kärlek är och hur en kvinna kan få uppleva bestående sådan. Hon utvärderar även sig själv, sina egenskaper och sitt sätt att tänka utifrån detta sammanhang.⁶⁷

Att en kvinna utvärderar och underkänner sig själv utifrån sin förmåga att tolka och upprätthålla en kärleksrelation ligger i linje med patriarkala värderingar i fråga om det önskvärda i att kvinnor i högre grad strävar efter att förstå och anpassa sig efter män i sin

⁶³ Holmberg, s. 189.

⁶⁴ Edelfeldt, s. 165.

⁶⁵ Ibid. s. 165.

⁶⁶ Ibid. s. 165.

⁶⁷ Ibid. s. 165-173.

omgivning.⁶⁸ Novelltexten håller sig emellertid inte inom dessa ramar då den driver anpassningen till det absurda. Berättarjaget vänder och vrider på tänkbara sätt en kvinna kan anpassa sig på för att tillmötesgå män generellt. Detta kommenteras även på ett sätt som med sin empati med de män som kan komma att känna sig enbart som sexobjekt ger upphov till en sorgsen ironi. Försöket att bättre förstå, definiera och finna bestående kärlek är ett så vanligt förekommande tema inom kultur, konst och litteratur att det kan sägas vara allmänmänskligt. Berättarjagets tankar i novellen ”Riktig kärlek” följer i mycket det förväntade genusuttrycket för en heterosexuell kvinna. Det är de återkommande avstegen från den inre normen som finns där i hennes egna tankar som tillsammans ställer texten i ett särskilt ljus.⁶⁹ Meningen ”Grejen är väl den att jag inte tycker att jag nånsin har upplevt riktig kärlek.” är ett drastiskt underkännande av alla parrelationer berättarjaget någonsin haft.⁷⁰ Trots att större delen av texten ägnas åt att reda ut vilka fel berättarjaget kan hitta hos sig själv och att även detta konstaterande innebär självkritik är detta kraftfulla ord. Berättarjaget undrar här inte om männen varit lyckliga med henne, hon konstaterar att hon för egen del aldrig upplevt något som hon betraktar som riktig kärlek.⁷¹

Berättarjaget har upplevt passion men frågar sig om det stämmer med den åtminstone intuitiva uppfattning av vad riktig kärlek är som hon trots allt verkar ha inom sig och som hon försöker att i ord formulera. På ett ställe menar hon att ”Jag antar att det bästa med riktig kärlek kanske är att den kan få en att sluta tänka.”⁷² I berättelsens diégès kommunikerar berättarjaget i antingen tankar, tal eller skrift med någon form av publik som på ett ställe tilltalas som ”ni”. Riktig kärlek skulle enligt berättarjaget kunna innebära ett slut på detta kreativa tänkande och denna kommunikation.⁷³ Detta är intressant utifrån tankarna om att långt färre kvinnor än män varit litterärt aktiva, att skapande förbehållits män samt att även Guds ord övervägande skrivits ned av män. Språket, åtminstone det lärda och litterära är en historiskt sett manlig domän förknippat med ett samhälle som vuxit fram under inflytande av patriarkala krafter. Detta skapar en tröskel för kvinnor när de vill ägna sig åt kreativt tänkande, berättande och skrivande.⁷⁴ För en kvinna som inte är bekant med, kanske inte intresserad av, feministiska eller könsöverskridande sammanhang och texter men som söker mer traditionellt

⁶⁸ Holmberg, s. 187-190.

⁶⁹ Edelfeldt, s. 165-173.

⁷⁰ Ibid. s. 165.

⁷¹ Ibid. s. 165-173.

⁷² Ibid. s. 172.

⁷³ Edelfeldt, 165.

⁷⁴ Åhman, s. 137-139.

kvinnliga sidor hos män känns de mansbilder som finns brett representerade i samhället främmande. Det beror delvis på att de generellt sett följer normerna medan hon inte känner sig bekväm med dem. Dessa dolda underförstådda normer innebär även att kvinnor som i likhet med novellens berättarjag vill ägna sig åt kreativt och undersökande tänkande, berättande och skrivande får det svårare än män vars definition av verkligheten förväntas dominera. Att som kvinna i detta samhälle och i ett heterosexuellt parförhållande hävda sina egna personliga ståndpunkter som kraftfullt subjekt innebär utifrån rådande underförstådda konventioner en annan slags inre anspänning än det gör för en man.⁷⁵

Novelltextens tänkande berättande kvinna ställer en existentiellt subversiv fråga men formulerar sig i stor utsträckning utifrån begränsande diffust undflyende regler och normer.⁷⁶ Detta placerar henne i en trängd belägenhet av paradoxalt kreativt beteende som gör att man kan se henne som en modern syster till den utlevande men dolda kvinnan Bertha på vinden i Charlotte Brontës roman *Jane Eyre* som Gilbert och Gubar analyserar.⁷⁷ Berättarjaget kan i dagens samhälle tala om sin paradoxala längtan utan att behöva gestaltas som galen men vem lyssnar på allvar till hennes subversiva tankar? De mer ogenomträngliga begränsningar som Brontë gestaltade i form av Berthas galenskap och rummets marginaliserade fysiskt begränsande belägenhet är hos Edelfeldt de underförstådda normernas och osynliggörandets mekanismer. Dessa censurkrafter går även att finna i berättarjagets egen inre värld när hon ensam resonerar helt för sig själv. Det finns utanför feministiska och könsöverskridande sammanhang inte en beredskap för de insikter om tillvaron som berättarjaget sträcker sig mot. Hon längtar bortom normerna bland annat efter överskridande i form av en sinnlig man men får av sin omgivning inte bekräftelse i sitt sökande. Det gör det svårare att motivera både att utförligt formulera sin längtan och i förlängningen att insistera på att fortsätta anstränga sig för att finna det man söker. Kvinnans trängda situation då hon underförstått förväntas bortse från sitt eget begär och uttryck för att istället passa in sig efter patriarkala normer framstår som tydligt hjärtskärande absurd när den enbart råder inom en individ utan någon närvarande individuell manlig motpart.⁷⁸

Det finns flera intressanta beröringspunkter mellan själva innehållet i novellen ”Riktig kärlek” och ett annat av Edelfeldts verk med titeln *Hur jag lärde mig älska mina värsta känslor*. I bokens första del och i det första kapitlet skriver författaren om hur hon själv i en

⁷⁵ Holmberg, s. 187-190.

⁷⁶ Edelfeldt, s. 165-173.

⁷⁷ Åhmansson, s. 137-138.

⁷⁸ Edelfeldt, s. 165-173.

kärleksrelation mer och mer kommer att uppleva sin partner som en slukande jätte. Själv känner hon sig tvungen att möta hans hunger med ett perfekt beteende och vad hon beskriver som en total behovslöshet. Hon känner sig som ”en leende nickedocka med en tidsinställd bomb inombords”.⁷⁹ Det är bilder som tillsammans utgör ett collage över smärtsam erfarenhet av upplevd påtvingad anpassning. Denna upplevelse hos författaren kan förstås utifrån samma sammanhang som novellen ”Riktig kärlek”. Edelfeldt tolkar situationen utifrån tidigare negativa upplevelser under barndomen. Sådana sår kan förstås ge olika specifika associationer och upplevelser beroende på vilken situation den vuxna människan befinner sig i.⁸⁰ De specifika bilder hon skildrar utgör ett väldigt tydligt exempel på en upplevelse i linje med Holmbergs studie av dynamiken i heterosexuella parrelationer.⁸¹

Längre fram i boken skriver Edelfeldt angående en fråga om hon blivit botad av det sökande och timmarna i terapi som skildras i boken att hon fungerade bättre, livet kändes rikare och hon blev öppnare men att hon även på många sätt var sig lik. Hon skriver att ”Vad som absolut inte fungerade var mina, otaliga, försök till nära relationer.”⁸² Edelfeldt beskriver flera mer eller mindre väl fungerande relationer med män och dessutom en intensiv olycklig kärlek. I samband med denna skriver hon om längtan som en stark drivkraft. För författaren leder denna kraft in i en förändringsprocess medan novellens berättarjag liknar sin längtan efter en för henne genuin relation vid att ha en skrämmande sjukdom.⁸³ Ändå är det denna drivkraft, denna längtan, som får berättarjaget att fungera och ta sig fram genom vardagen om än inom sina begränsningar.⁸⁴

Ett ytterligare drag som är gemensamt för både novellens berättarjag och författarens skildringar i *Hur jag lärde mig älska mina värsta känslor* är att ingen av dem använder sig av feministiska teorier för att förstå tillvaron och sin situation i den. Edelfeldt delar i *Hur jag lärde mig älska mina värsta känslor* med sig av ett par minnesfragment från barndomen som hon skriver inte nödvändigtvis är reella händelser. Det kan också vara drömmar eller fantasier. Som läsare får vi inte veta vilket som gäller för de olika fragmenten. Oavsett deras art är dessa fragment upplevda på ett inre eller yttre plan och utvalda av författaren som bilder från hennes barndom. Edelfeldt beskriver hur hon har en kreativ symbios med sin far. Han berättar sagor medan hon ritar på golvet nedanför. Vidare skriver hon att fadern har en ”förstockad

⁷⁹ Inger Edelfeldt, *Hur jag lärde mig älska mina värsta känslor*, (Sundbyberg, 2009) s. 19, 20.

⁸⁰ Ibid. s. 20, 21.

⁸¹ Holmberg, s. 187-190.

⁸² Edelfeldt, 2009, s. 55.

⁸³ Ibid. s. 55, 56.

⁸⁴ Edelfeldt, s. 173.

kvinnosyn”.⁸⁵ Hon går inte närmare in på detta men nämner att hon i övrigt även har starkt positiva minnen av honom.⁸⁶ Edelfeldt beskriver i ett annat fragment hur hennes åtta år äldre bror retsamt prövar olika otäcka grepp på henne utan att bli hindrad eller förmanad. Hon skriver att brodern får en helt annan uppfostran än hon eftersom han är pojke. Här skildrar hon situationen utifrån könsskillnader men till skillnad från i de avsnitt i verket som handlar om terapi eller meditation nämner hon inga teorier eller begrepp.⁸⁷

Vad innebär det att novellen ”Riktig kärlek” har dessa beröringspunkter med författaren Edelfeldts egna livsupplevelser? En viktig innebörd är att det knyter berättarjagets situation till en nutida kreativt tänkande och skrivande heterosexuell kvinnas vardagliga erfarenheter. Spår av författarens egna upplevelser och drag hos hennes eget tänkande går att finna hos novelltextens berättarjag i dennas upplevelser och tankar.⁸⁸ Tillsammans med parallellerna med Holmbergs forskningsresultat från intervjuer med verkliga heterosexuella par förstärker det bilden av att Edelfeldt i novellen skildrar erfarenheter som är vanligt förekommande hos verkliga kvinnor i förhållande till heterosexuella parrelationer kring millennieskiftet.⁸⁹ Det motiverar ytterligare jämförelsen med Brontës *Jane Eyre* och den genklang av författarinnans situation som Gilbert och Gubar ser i den. Brontë skriver utifrån sina förutsättningar om utmaningar för en kvinna som vill uppleva kärlek på ett sätt som för henne är äkta och rätt.⁹⁰ Det gör Edelfeldt också. På sitt sätt. I sin tid.⁹¹ I en tid där ojämlikheter mellan könen fortfarande består trots alla tillgängliga feministiska och genusvetenskapliga teorier.⁹² Hur kan man uttrycka och synliggöra denna underförstådda överenskomna ojämlikhet? Ett sätt kan vara att gestalta den bortom orden genom det litterära narrativets uppbyggnad. Jag återkommer till detta längre fram i analysen.

Upplevelser och erfarenheter hos novellens berättarjag ligger i flera avseenden nära författarens. Edelfeldt har med näraliggande egna livserfarenheter tecknat en bild av en trevande kreativt undersökande och möjligen ibland även skrivande nutida kvinna.⁹³ Jag anser att det är befogat att använda sig av Gilberts och Gubars teori ägnad att undersöka villkor för

⁸⁵ Edelfeldt, 2009, s. 13.

⁸⁶ Ibid. s. 14, 15.

⁸⁷ Ibid. s. 128, 129.

⁸⁸ Edelfeldt, s. 165-173.

⁸⁹ Holmberg, s. 187-190.

⁹⁰ Sandra Gilbert, Susan Gubar, *The Mad Woman in the Attic: the Woman Writer and the Nineteenth-Century Literary Imagination*, (New Haven, 2000) s. 370, 371.

⁹¹ Edelfeldt, s. 165-173.

⁹² Holmberg, s. 187-190.

⁹³ Edelfeldt, s. 165-173, Edelfeldt, 2009, s. 13-15, 19-21, 55, 56, 128, 129.

kvinnliga författares kreativitet för att förstå berättarjagets situation och hur aspekter av författarens eget liv i vissa avseenden kan anas i den skapade karaktärens.⁹⁴ På det sättet kan litteraturvetenskapliga iakttagelser synliggöra kvinnors situation och villkor för sitt kreativa tänkande och skrivande i olika tider.

3.4 Ett sätt att betrakta Edelfeldts verk

I novellen ”Riktig kärlek” övergår berättarjaget gång efter gång från vardagliga erfarenheter hon har till ett existentiellt betraktande och reflekterande kring dessa. Frågan om vad riktig kärlek är får inget konkret uttalat svar men berättarjaget tänker ändå fortsätta tro att sådan existerar. Genom att längta efter den får hon kraft och inspiration att göra saker hon annars inte skulle ha tagit sig för.⁹⁵ I *Det andra könet* citerar Simone de Beauvoir Friedrich Nietzsche: (Jag använder hennes citat eftersom den delen av hans texter utelämnats i svenska översättningar. Textstycket finns i det tyska originalet.)

Ordet kärlek har i själva verket olika innebörd för mannen och kvinnan... Vad kvinnan menar med kärlek är tydligt nog: det är inte bara hängivenhet, det är att överlämna sig fullständigt med kropp och själ, utan förbehåll, utan hänsyn till vad det vara månne... Det är denna villkorlöshet som gör hennes kärlek till en *tro*, den enda kvinnan har. Medan mannen när han älskar en kvinna *vill* ha just denna kärlek från henne; följaktligen avkräver han inte alls sig själv samma känsla som kvinnan. Om det fanns män som kände denna längtan efter att överlämna sig fullständigt, nåväl, då vore de – inte män.⁹⁶

De Beauvoir skriver senare i samma bok i kapitlet ”Mystikern” om hur ”Kärleken har anvisats kvinnan som hennes högsta kallelse och när hon riktar den mot en man söker hon Gud i honom.”⁹⁷ Att betrakta kvinnors kärlek till män som något undflyende och mystiskt men för självbilden centralt är tankar med anor. Här kan man säga att Edelfeldt på sitt eget unika sätt formulerar ett fortfarande i stor utsträckning rådande tillstånd.⁹⁸ Kvinnans längtan efter kärlek till en man är i många fall central i hennes liv och kan närma sig mystikerns förhållningssätt. Denna kärlek kan forma en individ genom att ta mycket tid, kraft och andra resurser i anspråk.⁹⁹ Novellen ”Riktig kärlek” kan anses vara ett stundtals lätt ironiskt nutida litterärt utforskande av detta.¹⁰⁰

⁹⁴ Gilbert, Gubar, s. 336-371.

⁹⁵ Edelfeldt, s. 165-173.

⁹⁶ Simone de Beauvoir, *Det andra könet*, (Stockholm, 2002) s. 748.

⁹⁷ *Ibid.* s. 777.

⁹⁸ Edelfeldt, 165-173.

⁹⁹ Holmberg, s 189-190.

¹⁰⁰ Edelfeldt, s. 165-173.

Inom zenbuddhismen finns en sorts gåtfulla texter som kallas koans. Dessa kan vara kortfattade ordspråk, dialoger eller anekdoter vilka studeras som särskilt kärnfulla uttryck av ett upplyst medvetande. En av de mest berömda exemplen på denna sorts text är ”Chao-chou’s Dog”: ”A monk asked master Chao-chou, ’Does a dog have buddha-nature or not?’ The master said, ’Not.’ ”¹⁰¹ Meditation är ett centralt moment inom zenbuddhismen och denna korta dialog används genom att man under meditation fokuserar på ordet not. Ordet kan i sitt sammanhang vara mångtydigt och kan i och med detta användas för att störa det vanliga diskursiva tänkandet.¹⁰²

Novellen ”Riktig kärlek” har flera beröringspunkter med denna zenbuddhistiska tradition. Novellen kan läsas som en undersökande essä där berättarjaget betraktar sina och andras erfarenheter i förhållande till olika normer som hon upplevt och iakttagit för att komma fram till ett eget svar på huvudfrågorna om vad riktig kärlek är och hur en kvinna kan få uppleva bestående sådan. Undersökande texter brukar resultera i någon form av svar på de frågor som ställs men här blir frågorna fler ju längre man läser.¹⁰³ Det närmaste berättarjaget kommer ett svar är i sig en paradox när novelltextens rörelse inåt mot reflektion når sin mest förtätade punkt och berättarjaget gör sin sista undersökning av vad riktig kärlek är:

Jag antar att det bästa med riktig kärlek kanske är att den kan få en att sluta tänka. Och det är just i det tillståndet, när man inte tänker, som man verkligen känner att man lever. Egentligen är det så det borde vara, man borde först lyckas försätta sig i det där tillståndet för att sen kunna möta den riktiga kärleken. Då är det ju en paradox igen att bara den riktiga kärleken kan försätta en i det tillståndet.¹⁰⁴

Berättarjaget övergår till att beskriva hur hon tänker förhålla sig till att hon inte finner någon konkret definition. Hon kan inte heller klargöra för sig själv om det hon försöker definiera alls existerar. Undan för undan stör novelltexten flera gånger det förväntade mönstret där formulerade frågor i undersökande texter brukar besvaras. Den är i likhet med zenbuddhismens koantexter gåtfull utan att ge entydiga svar¹⁰⁵. Detta är intressant ur flera perspektiv.

I boken *Zen Mind, Beginner’s Mind: Informal Talks on Zen Meditation and Practice* talar zenmästaren Shunryu Suzuki om vad han kallar ”beginner’s mind”. Han menar att när vi befriar oss från tankar på att prestera och tankar som kretsar kring oss själva i sammanhanget är vi sanna nybörjare som verkligen kan lära oss något. Han menar även att detta tillstånd

¹⁰¹ Steven Heine, Dale S. Wright, *The Koan, Texts and contexts in Zen Buddhism*, (New York, 2000) s. 37.

¹⁰² Heine, Wright, s. 37.

¹⁰³ Edelfeldt, s. 165-173.

¹⁰⁴ Edelfeldt, s. 172.

¹⁰⁵ Ibid. s. 165-173.

innebär att vi känner större medkänsla. Zenbuddhism är ett utövande jag inte har kunskaper att resonera djupgående kring men just bruket av koans för att överskrida det diskursiva tänkandets begränsningar och tankarna om ”beginner’s mind”, det tomma men inte slutna sinnet är i detta sammanhang intressant.¹⁰⁶

Det finns olika sätt att formulera alternativ till och problematisera vårt samhälles dominerande tanketraditioner och diskursiva praktiker. Ett skarpt kontrasterande sätt menar jag kan vara att bryta tvärt med dem och röra sig mot ett mycket fragmentariskt poetiskt språk som kan bestå lika mycket av ljud och tonfall som av betydelser hos ord. Att avlägsna sig så mycket från det etablerade och förväntade tänker jag för många människor kan skapa avskräckande stora trösklar att forcera. Desto längre bort från läsarens vanliga sammanhang han eller hon rör sig desto mer arbete kan det kännas nödvändigt att lägga på att utifrån det bekanta uppnå förståelse och återupprätta upplevelsen av sammanhang. Läsandet av litteratur är förstås inte alltid detsamma som att utmana diskursivt tänkande. Det finns många sätt att närma sig en litterär text som utmanar läsaren på olika vis. Inom zenbuddhismen fokuserar man bland annat på att vara i den stillhet som infinner sig utifrån att en viss kroppshållning upprätthålls och fokus läggs vid andningen under meditation. Inget särskilt tillstånd eftersträvas. Utövandet av meditation i en viss ställning leder till att ett tillstånd av inre stillhet infinner sig. Den inre sfären är då mera tom och öppen för olika möjligheter. Suzuki tänker om detta tillstånd att det i nybörjarens sinne finns många möjligheter medan det i expertens bara finns några få.¹⁰⁷ Här tänker jag att det väl i många fall är så att de få möjligheter som experten ser utifrån hans eller hennes omfattande kunskaper i sitt sammanhang kan vara mycket sofistikerade och av stort värde. Men när det gäller att tänka utanför boxen och mer fritt i förhållande till diskurser kan också en mindre erfaren person vars medvetande är i ett öppet tillstånd hitta nya vitala perspektiv.

Att utöva zenbuddhistisk meditation kräver inte nödvändigtvis att man tar sig till en specifik plats vid en specifik tid även om det kan vara till hjälp med rätt gemenskap och vägledning. Man kan även meditera hemma i enskildhet och utföra sina dagliga sysslor i ett tillstånd av medveten närvaro.¹⁰⁸ Här finns andra likheter med Edelfeldts novell. Även om texten stundtals är fragmentarisk, ställer allt fler frågor utan att konkret besvara dem och på det sättet kan sägas vara gåtfull ligger den hela tiden nära det realistiska, vardagliga och

¹⁰⁶ Shunryu Suzuki, *Zen Mind, Beginner’s Mind: Informal Talks on Zen Meditation and Practice*, (Boston 1999) s. 21-22.

¹⁰⁷ Ibid. s. 21, 25-28.

¹⁰⁸ Ibid. s. 30, 33, 47, 72.

välbekanta i motiv, språk och metaforer. Edelfeldt gestaltar ett tillstånd där många frågor ställs och väcks kring ett begrepp. Berättarjagets tankar leder till en paradox i fråga om hur begreppet ska förstås och till ett förhållningssätt som väcker än fler frågor. Läsaren får inte heller några fasta punkter i tid eller rum att knyta sin förståelse av novellens berättande till. Författaren gestaltar detta tillstånd i nära anknytning till vardagliga erfarenheter och miljöer. Novellens universum är vardagligt och välbekant men ändå inte eftersom det lämnar läsaren med alla dessa obesvarade och svårbesvarade frågor utan ramar i tid och rum. Berättarjaget håller möjligen tankegången ifrån sig för en tid efter textens sista konstaterande rader men om man som läsare uppehåller sig vid novellen kan ett tillstånd av betraktande av berättarjagets tillstånd infinna sig. Hon upplever sig inte passa in tillräckligt för att kunna förstå sig på och finna bestående riktig kärlek. Hon liknar detta vid att ha en sjukdom man inte vet om den är dödlig men som man måste leva med. Samtidigt är kraften i hennes längtan efter riktig kärlek en del av det som driver henne vidare i livet genom att denna förmår henne att göra olika saker hon misstänker att hon annars inte skulle gjort. Vad kommer det i detta sammanhang att innebära i hennes liv om hon finner riktig kärlek? Denna sammansatta upplevelse är en del av tillståndets ramar. En av dess paradoxer.¹⁰⁹

Edelfeldt ger genom att skriva in berättarjagets beslut att förhålla sig till sitt inre gåtfulla tillstånd läsaren en möjlighet att lättare lämna texten men möjligheten att uppehålla sig finns förstås också.¹¹⁰ Om läsaren uppehåller sig vid en betraktande läsning, om novellen används på detta sätt, kan den ha en inverkan som påminner om de zenbuddhistiska gåtfulla koantexternas.

Flera av novelltextens frågor kan besvaras på olika sätt beroende på vem läsaren är och de ställs i vissa fall helt utan efterföljande resonemang. Där ett sådant ändå följer slutar det ofta i en sorts återvändsgränd där fler svårbesvarade frågor väntar eller väcks.¹¹¹ För en person som tränats att besvara ställda frågor genom logiskt resonerande kan det vara frestande att själv genom egen analys formulera möjliga svar på berättarjagets frågor och på så sätt definiera texten samt förstå den utifrån ett pragmatiskt sakligt sammanhang. Om man logiskt försöker tänka ut svar på frågorna övergår emellertid läsningen fort i ett omfattande analyserande tankearbete vilket man som läsare kan välja eller välja bort att ge sig i kast med. Eftersom novellen är kort och avslutas med berättarjagets avslutande förhållningssätt är det

¹⁰⁹ Edelfeldt, s. 165-173.

¹¹⁰ Ibid. s. 173.

¹¹¹ Ibid. s. 165-173.

inte en överväldigande läsupplevelse men den utgör, om den betraktas utan ett omfattande eget analyserande tankearbete, en möjlighet att träda in i ett tillstånd av en mer betraktande närvaro. Novellen ”Riktig kärlek” utgör med sitt stundtals sorgset humoristiska fråge- och tankeflöde växlat med minnen och farhågor som besannas en möjlighet att helt enkelt uppehålla sig vid flödet och om man orkar låta definitionerna vila för en stund.

Så här ser det ut för denna kvinna just nu. Hon är mänsklig med sina tankar och känslor men nämns i novelltexten inte vid namn. Så här paradoxalt ser det ut för en kreativt undersökande kanske ibland skrivande kvinna just nu med minnen av det förflutna och farhågor för framtiden. Om vi för ett tag inte analyserar ser det för henne ut just så här just nu.¹¹²

Inom zenbuddhismen talar man om varje människas ursprungliga sinne, nybörjarens sinne som ser många möjligheter. Ett tillstånd där man frigör sig från diskursivt tänkande och stillar sitt sinne från distraherande tankeströmmar utgör en möjlighet att få nya unika intryck och perspektiv, en möjlighet att vidga sitt medvetande.¹¹³ Att berättarjaget är en kvinna blir inte tydligt förrän på novellens andra sida.¹¹⁴ Fram till mitten av denna andra sida skulle berättarjaget även kunna vara en man med en väninna och det är förstås inte enbart kvinnor som kan behöva söka för att finna ett närande och varaktigt förhållande. Diskurser finns på olika områden, även inom feminismen. Feminister formulerar och omformulerar också begrepp, perspektiv och ställningstaganden. Tankestrukturer och traditioner är inte enbart hämmande och inte begränsade till att bara finnas i samband med patriarkala krafter i samhället. Även män som inte ansluter sig till dessa krafter kan begränsas i sitt medvetande av invariant tänkande. När en människa oavsett kön vill se på sin situation med ny blick, kanske för inspiration eller frigörelse, kan det vara givande att nå ett, i förhållande till de vanliga tankarna, mer stilla tillstånd så att den egna unika personligt djupare kända rösten kan höras. Novellen ”Riktig kärlek” kan för läsare av olika kön med olika genustillhörighet under en viss form av betraktande läsning där man kan välja en av dess paradoxer att dröja vid utgöra en möjlig väg till en sådan sorts betraktande inre stillhet.

Edelfeldt har kunskap om zenbuddhistiskt utövande. I *Hur jag lärde mig älska mina värsta känslor* som gavs ut år 2009 och som jag tidigare i analysen refererat till skildrar författaren sitt möte med, erfarenheter av och kunskap om Zen Coaching som bland annat

¹¹² Edelfeldt, s. 165-173.

¹¹³ Suzuki, s. 13.

¹¹⁴ Edelfeldt, s. 166.

bygger på en form av utvecklande samtal utifrån den zenbuddhistiska traditionen. Inget nämns i boken om bruket av koans i samband med samtalen vilket tyder på att just detta inslag i den zenbuddhistiska traditionen inte är en central del av dessa. Inte heller i samband med avsnittet om meditation tas detta upp. Det finns emellertid formuleringar som tyder på att Edelfeldt är bekant med fenomenet. En sådan finns med i skildringen av författarens reaktion när hon för första gången kommer i kontakt med Zen Coaching:

Av en tillfällighet, på en kursgård där en mångfald olika mini-workshops och smakprov på metoder erbjöds, hamnade jag på en entimmes workshop i något som gick under det konstifika namnet ”Zen Coaching”.

”Zen”, det var för mig något buddhistiskt med positiv klang, något med befriande, paradoxala tankerebusar som orangeklädda munkar ägnade sig åt.¹¹⁵

Här verkar Edelfeldt syfta på bruket av koans även om det är svårt att veta hur ingående tidigare erfarenhet hon har av bruket av dem och av zenbuddhismen i stort. Hon *har* emellertid vid detta tillfälle redan viss kunskap om zenbuddhism även om formuleringen i det avseendet är mer lättsamt kortfattad än uttömmande. Detta är intressant då novellsamlingen *Riktig kärlek* gavs ut år 2001.

Hur jag lärde mig älska mina värsta känslor är en stundtals fragmentarisk skildring av författarens sökande efter att läka själsliga sår och efter sätt att förhålla sig till sitt dynamiska inre liv. Flera olika teorier och tekniker för meditation tas upp. En intressant aspekt i sammanhanget är Edelfeldts tankar om detta med att i inre stillhet söka djupare insikter om det som kan ligga under våra mer lättillgängliga tankar och känslor. Författaren ser det som en förmåga som i varierande grad finns hos människan: ”(Somliga människor har kanske inte ens förlorat kontakten med den, utan har den naturligt med sig utan att behöva bli påmind.)” skriver hon angående detta.¹¹⁶ Hon betraktar alltså det meditativa tillståndet som något som, åtminstone för en del människor, är välbekant och finns nära till hands.

Även om bruket av gåtfulla koans aldrig uttalat nämns i *Hur jag lärde mig älska mina värsta känslor* skriver Edelfeldt om hur hon redan tidigt i livet upplevde situationer med gåtfulla drag. Som barn kändes hennes mardrömmar, fantasier och tvångsbeteenden som intressanta gåtor: ”Konstigheterna kunde vara något slags nycklar som kanske, om de vreds om i rätt lås, skulle blotta en skatt.”¹¹⁷ Här kan det åtminstone delvis röra sig om en intuitiv känsla hos barnet för att dessa upplevelser genom att de överskrider och stör det vardagliga

¹¹⁵ Edelfeldt, 2009, s. 70, 69-83.

¹¹⁶ Ibid. s. 195.

¹¹⁷ Ibid. s. 24-25.

tänkandet innebär ett andrum från vad som författaren beskriver som en kvävande i familjen överenskommen förståelse av tillvaron.¹¹⁸ Utifrån det material jag hittat är det svårt att säga hur mycket Edelfeldt före år 2001 har kommit i kontakt med koans. År 2010 skriver hon emellertid följande på sin blogg: ”Fast extra egendomligt blir det förstås när någon klagat över att man är övertydlig – men ändå inte alls förstått vad man menar. En paradox/koan att bita i...”, vilket tyder på att hon känner till begreppet.¹¹⁹

3.5 ”Riktig kärlek”, sanning, kunskap och kreativitet

Genom att det sökande tillståndet prioriteras framför producerandet av entydiga konkreta svar innebär Edelfeldts gestaltning av berättarjagets tillstånd en form av brott med traditionellt diskursivt tänkande.¹²⁰ Även på den privata inlevelsens och känslornas område som kvinnor, genom den annorlunda fostran de utifrån traditioner fortfarande delvis får, känner bättre än män råder normer av anpassning.¹²¹ Det kan emellertid här menas jag finnas större frihet från det offentliga samhällets övriga konventioner då man här är mer skyddad från yttre värderande och dömande blickar. Med ett förändrat medvetandetillstånd kan man i den privata sfärens informella sammanhang, kanske även i samvaro med barn som mindre än vuxna begränsas av det diskursiva tänkandet, nå en alternativ rörelsefrihet för sitt sinne.

Den feministiska kampen innebär bland annat att kvinnor strävar efter att få samma rättigheter som män. Det kan innebära att kvinnor får samma rättigheter som män på mäns traditionella områden på mäns villkor. Om det perspektivet i hög utsträckning får dominera kan det leda till att kvinnors egna perspektiv marginaliseras. Kvinnors möjligheter att vara med och forma det gemensamma livet utifrån sina egna erfarenheter riskerar då att begränsas. I *Feminism & Foucault: Reflections on Resistance* nämner Irene Diamond och Lee Quinby som exempel på detta hur kvinnors strävan efter att få delta i krig på samma villkor som män kan ersätta en utveckling mot en fredligare värld för alla. Jag tänker att ett alternativ eller komplement till kvinnors strävan efter rättigheter på detta område skulle kunna vara att män kräver samma skyddade rätt till ett fredligt liv som kvinnor tidigare haft eller åtminstone att kriget som fenomen i större utsträckning problematiseras. Om den feministiska kampen i stor utsträckning fokuseras på individers beslutsamhet och bedrifter kan ifrågasättandet av

¹¹⁸ Edelfeldt, 2009, s. 23.

¹¹⁹ <http://edelfeldt.blogspot.se/2010/08/bra-saker-att-gora-pa-sin-recensionsdag.html> 21.05.2015

¹²⁰ Edelfeldt, s. 165-173.

¹²¹ Holmberg, s. 187-190.

patriarkala strukturer och diskurser marginaliseras. Visst kan enskilda individer vara viktiga förebilder men de kan inte helt på egen hand ändra strukturer och tankesätt som begränsar en hel samhällsgrupp. Med ensidigt fokus på individen, hennes drivkrafter och bedrifter kan samhällsstrukturer och diskurser komma att skymmas och alltför lättvindigt accepteras.¹²²

Den feministiska praktiken av att ifrågasätta det etablerade och även vända och vrida på begrepp och diskurser kan fungera som inspiration även vid annat förändringsarbete. Det är förstås inte heller bara kvinnor och feminister som gör detta, vilket Foucault är ett tydligt exempel på.¹²³ Kvinnors historiska position som marginaliserade medborgare i det formella offentliga samhället i kombination med deras roll som kroppsliga mödrar är emellertid i flera avseenden unik. Det må vara svårt för en enda person att på egen hand omforma konventioner i beteende och tänkande i samhället i stort. För nytänkande som kan ligga till grund för nya gemensamma strategier och ansträngningar kan det emellertid vara värdefullt att lyssna inåt efter sina personliga unika känslor och tankar i olika frågor. Här kan ”Riktig kärlek” bland annat innebära två saker. Dels ger novellen en inblick i hur det kan vara för kvinnor när de ständigt av inre och yttre krafter drivs att söka former av anpassning. Dels utgör novellen en möjlighet för läsaren att efter det att dess innehåll erfarits låta textens struktur inspirera till ett stilla betraktande sinnestillstånd där nytänkande underlättas. Novellen kan betraktas som en möjlig väg till en stilla plats för inhämtande av kännedom om den egna personen och den egna unika synen på tillvaron.

¹²² Irene Diamond, Lee Quinby, *Feminism & Foucault: Reflections on Resistance*, (Boston, 1988) s. 193-194.

¹²³ Foucault, s. 205, 206.

4. Avslutande diskussion

Kvinnor (och även män) har genom feministiskt tankearbete och agerande åstadkommit stora förändringar i samhället beträffande kvinnosyn och kvinnors rättigheter. Diskriminerande lagar har förändrats och en mängd rättigheter har uppnåtts.¹²⁴ Alla problem är emellertid inte lösta och kvinnor lever fortfarande med sviterna efter att historiskt ha varit de i det formella samhället ofta marginaliserade och utestängda. Att kvinnor generellt är de som förväntas anpassa sig efter mäns normer och anstränga sig mer för att förstå män innebär en stor press att forma sig och behaga.¹²⁵

Edelfeldt driver denna existentiella utsatthet till sin spets när hon i novellen ”Riktig kärlek” låter berättarjaget vara ensam med sina tankar kring sökandet efter kärlek och att passa in. Utan en närvarande man att förhålla sig till, utan allt det som i vanliga fall utgör tillvarons och livets myller står det kvinnliga berättarjaget helt tydligt inför ett avklätt motvilligt stundtals humoristiskt famlande efter anpassning som ska ge en djup bestående gemenskap med en annan människa. Gång på gång frågar hon sig hur hon ska bete sig för att få det att stämma. Hon resonerar kring sitt sökande och ifrågasätter hur det ska kunna lyckas men hon söker alltjämt. När hon inte för sig själv klart kan definiera vad hon söker eller känna sig övertygad om att det ens existerar bestämmer hon sig i alla fall för att fortsätta söka. Hon slutar inte fast hon upplever sökandet som smärtsamt och liknar sin belägenhet vid att ha en sjukdom som kan vara livshotande.¹²⁶

Liksom i samhället i stort har formella ramar och konventioner för heterosexuella parrelationer formulerats och utformats av män. Historiskt har kvinnan stått under manligt förmyndarskap utan rätt till egen egendom, utbildning eller ens möjlighet att bestämma över sin egen kropp. Kvinnor har inte givits rättigheter utan att behöva höja sina röster och kräva dem.¹²⁷ Dagens parrelationer har spår efter olika former av formell historisk ojämlikhet vilande kring sig vilket kan ses som en del av anledningen till att berättarjaget som subversivt kvinnligt subjekt har så svårt att hitta eller ens formulera vad hon skulle vilja se som riktig kärlek. Eftersom den underordning som fortfarande finns i dagens samhälle är mer underförstådd utifrån konventioner än öppen och formulerad blir det besvärligt att prata om

¹²⁴ Hirdman, s. 7-13, 127-134, 150, 208, 215.

¹²⁵ Holmberg, s. 187-190.

¹²⁶ Edelfeldt, s. 165-173.

¹²⁷ Hirdman, s. 7-13, 127-134, 150, 208, 215.

den.¹²⁸ Det är lätt att känna att man måste väl få tänka och leva som man vill i alla fall. Det besvärliga är att just sättet man tänker och lever på också har politisk innebörd, vilket feminister som kämpat för medborgerliga rättigheter samt ifrågasättande av praktiker och diskurser fått erfara.¹²⁹

Det finns förstås kvinnor som i likhet med berättarjaget i ”Riktig kärlek” inte är uttalade medvetna feminister men ändå känner av tillvarons begränsningar och måste förhålla sig till dessa. Novellen ”Riktig kärlek” verkar i en feministisk tradition av att ifrågasätta etablerat tänkande och diskurser. Skildringen av berättarjagets tillstånd ger en bild av de existentiella villkoren för heterosexuella kvinnors kreativitet och berättande. Novellen kan även utgöra en inspirationskälla för ett sinnestillstånd av stilla närvaro i vilket kvinnors situation eller andra aspekter av tillvaron kan betraktas på ett mer förutsättningslöst sätt. Män kan förstås också begränsas i sitt kreativa tänkande av befintliga etablerade strukturer och diskurser. Det som begränsar kvinnor är inte nödvändigtvis vad som begränsar män men liksom kvinnor haft stor nytta av mäns tankar och arbete kan män här få användning och nytta av kvinnors i vissa avseenden annorlunda kunskap, perspektiv och förhållningssätt.

¹²⁸ Holmberg, s. 20-22, 191.

¹²⁹ Hirdman, s. 210-214.

5. Källförteckning

5.1 Tryckta källor

Bergenmar, Jenny, Jansson, Mats, Lundström Gondouin, Johanna & Malm, Mats (red.), *Tilltal och svar: Studier tillägnade Beata Agrell*, (Stockholm, 2009)

de Beauvoir, Simone, *Det andra könet*, (Stockholm, 2002)

Butler, Judith, *Genustrubbel: feminism och identitetens subversion*, (Göteborg, 1990)

Diamond, Irene, Quinby, Lee, *Feminism & Foucault*, (Boston, 1988)

Edelfeldt, Inger, *Hur jag lärde mig älska mina värsta känslor*, (Sundbyberg, 2009)

Edelfeldt, Inger, *Riktig kärlek*, (Stockholm, 2001)

Foucault, Michel, *Diskursernas kamp*, (Stockholm, 2008)

Franck, Mia, *Frigjord oskuld: Heterosexuellt mognadsimperativ i svensk ungdomsroman*, (Åbo, 2009)

Genette, Gérard, *Narrativ Discourse: An Essay in Method*, (Ithaca, New York, 1983)

Genette, Gérard, *Narrative discourse revisited*, (Ithaca, New York, 1988)

Gilbert, Sandra, Gubar, Susan, *The Mad Woman in the Attic: the Woman Writer and the Nineteenth-Century Literary Imagination*, (New Haven, 2000)

Heine, Steven, Wright, Dale S., *The Koan: Texts and Contexts in Zen Buddhism*, (New York, 2000)

Hirdman, Yvonne, *Kvinnohistoria: om kvinnors villkor från antiken till våra dagar*, (Stockholm, 1992)

Holmberg, Carin, *Det kallas kärlek: en socialpsykologisk studie om kvinnors underordning och mäns överordning bland unga jämställda par*, (Göteborg, 1993)

Holmquist, Ingrid, *Den "rena" relationen och kvinnofrigörelsen*, i Åsa Arping, Anna Nordenmar (red.), *Genusvetenskapliga litteraturanalyser*, (Lund, 2010)

Kjersén Edman, Lena, *Systrar – 25 kvinnliga författare från dåtid till nutid*, (Lund, 2001)

Suzuki, Shunryu, *Zen Mind, Beginner's Mind: Informal Talks on Zen Meditation and Practice*, (Boston 1999)

Åhmansson, Gabriella, *Det skapande barnets kamp för att överleva*, i Maria Nikolajeva (red.), *Modern litteraturteori och metod i barnlitteraturforskningen*, (Stockholm, 1992)

Österholm, Maria Margareta, *Ett Flicklaboratorium i valda bitar: skeva flickor i svenskspråkig prosa från 1980 till 2005*, (Årsta, 2012)

5.2 Digitala källor

[Http://edelfeldt.blogspot.se/2010/08/bra-saker-att-gora-pa-sin-recensionsdag.html](http://edelfeldt.blogspot.se/2010/08/bra-saker-att-gora-pa-sin-recensionsdag.html) 21.05.2015